

<http://dx.doi.org/10.26450/jshsr.1894>

Araştırma Görevlisi Dr. Çağdaş YÜKSEL
Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Denizli / TÜRKİYE

Citation: Yüksel, Ç. (2020). İngiliz Ordusu'nun 1920-1921 yılı bütçesi için İngiltere Parlamentosu'nda yapılan oturum hakkında bir inceleme. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(54), 1435-1441.

İNGİLİZ ORDUSU'NUN 1920-1921 YILI BÜTÇESİ İÇİN İNGİLTERE PARLAMENTOSU'NDA YAPILAN OTURUM HAKKINDA BİR İNCELEME

ÖZET

İngiltere Birinci Dünya Savaşı öncesinde büyük bir donanmanın yanı sıra küçük bir kara ordusuna sahip olmuştur. Ancak Birinci Dünya Savaşı ile birlikte bu durum değişmiş İngiliz Ordusu büyümeye başlamıştır. 1916 yılından itibaren zorunlu askerlik sistemi gelmiş ve asker sayısı hızla artmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım, savaştan zaferle çıkan İngiltere'yi ekonomik açıdan sarsmıştır. Ordunun büyüklüğü ve artan masrafları İngiltere Parlamentosu'nda sık sık tartışmalara yol açmıştır. İngiliz Hükümeti savaş sonrasında kurulan düzenin devam ettirilebilmesi ve imparatorluğun savunulması için ordu bütçesinin artırılmasını isterken, ekonominin kötü olması nedeniyle muhalefet buna karşı çıkmıştır. İngiltere'nin bu durumu Anadolu'da başlayan Milli Mücadele'yi de yakından etkilemiştir. Maddi sıkıntılar içinde olan İngiltere, Sevr Antlaşması'nı Ankara Hükümeti'ne kabul ettirmek üzere Yunanistan'ı kullanmak zorunda kalmıştır. Bu durum müttefikleri ile arasının açılmasına yol açtığı için Ankara Hükümeti'ne yaramıştır. Ülkede ordu masraflarına yönelik eleştiriler İngiltere'nin Rusya, Kafkasya, Mezopotamya ve Anadolu'ya yönelik girişimlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Ordu bütçesi hakkında İngiltere Avam Kamarası'nda yapılan oturumda ordu bütçesinin yanı sıra İngiliz Hükümeti'nin Anadolu, Mezopotamya, Rusya, Kafkasya ve Hindistan politikaları da tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: İngiltere, Birinci Dünya Savaşı, Milli Mücadele

AN INVESTIGATION ON THE SESSION OF THE BRITISH ARMY FOR THE BUDGET OF 1920-1921 IN PARLIAMENT OF GREAT BRITAIN

ABSTRACT

Great Britain had a small army as well as a large navy before the First World War. However, this situation has changed with the First World War and the British Army started to grow. The mandatory military system has been introduced since 1916 and the number of soldiers has increased rapidly. The destruction brought by the First World War shook Great Britain, the winner of the war, economically. The size and rising costs of the army have frequently sparked controversy in Parliament of Great Britain. While the British Government wanted to increase the army budget in order to maintain the order established after the war and to defend the empire, the opposition opposed it due to the poor economy. This situation of Great Britain has also affected the National Struggle that started in Anatolia. Great Britain, which was in financial difficulties, had to use Greece to get the Treaty of Sevres to the Ankara Government. This situation has benefited the Ankara Government because it caused the deterioration between Great Britain and her allies. Criticism of army costs in the country has significantly affected Great Britain's initiatives towards Russia, the Caucasus, Mesopotamia and Anatolia. In the session held in the House of Commons of Great Britain about army budget, besides the army budget, the British Government's policies on Anatolia, Mesopotamia, Russia, the Caucasus and India were discussed.

Keywords: Great Britain, the First World War, the National Struggle

1. GİRİŞ

İngiltere, Birinci Dünya Savaşı sonrasında dünyayı şekillendiren en önemli güç haline gelmiştir. Osmanlı topraklarının paylaşılması ve Sevr Antlaşması'nın hazırlanması sürecinde de başrol İngiltere'ye aittir (Küçük, 2009; s. 4). Bu nedenle Milli Mücadele'nin önündeki en büyük engel yine İngiltere olmuştur (Küçük, 2005; s. 82). Ancak Birinci Dünya Savaşı'nın getirdiği yıkım İngiltere'yi de ciddi şekilde etkilemiştir. Mustafa Kemal Paşa, İngiltere'nin ekonomik sıkıntılarını ve halkta oluşan savaş karşıtlığını çok erken fark etmiş ve bu durumdan büyük ustalıkla faydalanmıştır. Türk tarihçiliğine

İngiltere'nin sıkıntı içinde olduğu için Anadolu işgalinde Yunanistan'ı kullandığı her zaman vurgulanmıştır. Bu çalışmada, İngiltere'nin savaş sonrasındaki ekonomik durumunun, ordusunun durumunu ve izlediği dış politikayı nasıl etkilediği Avam Kamarası'nda ordu bütçesi hakkında yapılan oturumdaki konuşmalar üzerinden incelenecektir. İngiliz Hükümeti'nin, İngiltere'nin savaş sonrasında kazandığı avantajları korumak için orduyu büyütme isteğine muhalefetin kötü ekonomik durum ve savaş yorgunluğu nedeniyle nasıl karşı çıktığı gözler önüne serilecektir.

2. SİYASİ DURUM

Avrupa'da ortaya çıkan ekonomik ve siyasi rekabet sonucunda dünya, Birinci Dünya Savaşı'na sürüklenmiştir (Kuran, 1992; s. 196). İngiltere, Fransa, Rusya ve İtalya'dan oluşan İtilaf Devletleri ile Almanya, Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluğu'nun oluşturduğu İttifak Devletleri arasında 4 yıl süren yorucu bir mücadele başlamıştır (Öztürk, 2005; s. 271). Her iki gruba da farklı devletler katılarak savaşın yıkımını genişletmişlerdir. Savaşı İngiltere'nin başını çektiği grup kazanmıştır (Özcan, 2000; s. 299 ve Beydilli, 2007; s. 502). Ancak hiçbir devlet savaşın uzun süreceğini beklemediği için bütün devletler yıllar süren mücadeleye hazırlıksız yakalanmışlardır (Dursun, 1989; s. 516 ve Beydilli, 2008; s. 258). Diğer devletler gibi İngiltere de savaştan büyük bir ekonomik krizle çıkmıştır (Özcan, 2000; s. 299). Bu durum savaştan sonra elde edilenlerin elde tutulmasını zorlaştırmıştır. İngiliz Hükümeti bir yandan Hindistan, Mısır, Irak gibi yerlerde başlayan huzursuzlukları bastırarak imparatorluğunu korumak, diğer yandan Osmanlı İmparatorluğu ile yapılacak barışı kabul ettirebilmek için ordu bütçesini arttırmak istemiştir (Özcan, 2000; s. 301). Ancak ekonomik sıkıntılar nedeniyle pek çok politikacı bu isteğe tepki göstermiştir. Bu nedenle İngiltere Batum'daki kuvvetlerini geri çekmiş ve Anadolu işgali için Yunanistan'ı kullanmıştır. Fakat Milli Mücadele'nin başlaması İngiliz planlarına büyük bir darbe vurmuştur. Bu olaylar yaşanırken İngiliz Ordusu'nun yıllık bütçe planlaması İngiltere Avam Kamarası'nda büyük tartışmalara neden olmuştur.

3. ORDU BÜTÇESİ HAKKINDA İNGİLTERE AVAM KAMARASI'NDA YAPILAN OTURUM

İngiltere Avam Kamarası'nın 22 Mart 1920 günü yapılan oturumunda, İngiliz Ordusu'nun 1920-1921 yılına yönelik bütçe tahminleri görüşülmüştür. Komite kararının okunmasından sonra tartışma başlamıştır. İlk konuşmacı Albay Sir James Remnant olmuştur. Konuşmasına, savaş sırasında ölenlerin akrabalarına kolaylık sağlamak için İmparatorluk Savaş Mezarları Komisyonu hakkında yeni bir düzenleme önererek başlamıştır. Bunun üzerine oturumu yöneten James Lowther, konunun ordu tahminleri ile ilgili olmadığını söyleyerek Sir Remnant'tan konu ile ilgili konuşmasını istemiş ve şimdiki önerisini ise Kamu Hizmetleri Tahminleri oturumunda dile getirmesini tavsiye etmiştir. Bundan sonra Lord Cecil söz alarak İmparatorluk Savaş Mezarları Komisyonu'nun Savaş Bakanlığı'na bağlı olmadığını bu nedenle James Lowther'in tavsiyesinin yerinde olduğunu söylemiştir. James Lowther da konunun tartışılmamasını önermediğini, ancak meselenin doğru yerde tartışılmasını istediğini söylemiştir.

Bu tartışma sonrasında Sir Samuel Scott söz almıştır. Savaş Bakanlığı'nın, savaştan sonra ortaya çıkan kalıcı ve geçici sorumluluklar nedeniyle bütçe artırımını talep ettiğini hatırlatmıştır. Konuşmasına, o oturumda Savaş Bakanlığı için bütçe kısıtlaması öneren Sir Maclean'i eleştirerek devam etmiştir. Onu ekonomiyi önemseyerek ülke güvenliğini tehlikeye atmakla suçlamıştır. 1906 yılında Lord Roberts'ın Alman tehlikesi hakkında yaptığı uyarıları dikkate almayan Liberal Parti Hükümeti'nin savunma bütçesinde indirim gittiğini ve bunun sonucunda ülkenin büyük bedeller ödediğini ifade etmiştir. Savaş öncesinde ordu harcamalarında kısıtlama yapıldığını, ancak şu anki durumda böyle bir girişimin mümkün olmadığını dile getirmiştir. Savaş sonrası tehlikeler ve sorumluluklar nedeniyle askeri harcamalarda kesinlikle kısıtlama yapılmaması gerektiğini savunmuştur. Sir Scott, Avam Kamarası'na İngiltere'nin Doğu'daki sorumluluklarını bilip bilmediklerini sormuştur. İmparatorluğun sınırlarında savaşçı ve iyi silahlanmış vahşi kabileler bulunduğunu söyleyerek, sınırların savunulması için ordunun paraya ihtiyacı olduğunu belirtmiştir. Hindistan'daki kabileler arasında çalkantılar bulunduğunu, Kürtler arasında huzursuzluğun arttığını, Suriye, Mısır ve hatta bütün Doğu'da sıkıntı olduğunu ileri sürmüştür. Herhangi bir bölgede zafiyet gösterilmesi halinde, bunun bütün imparatorluğa yayılacağından endişe ettiğini dile getirmiştir. İmparatorluğu korumak için siyasi ve ekonomik politikanın yanı sıra güçlü bir askeri yapıya kesinlikle ihtiyaç olduğunu savunmuştur. Ordu, donanma, Hava Kuvvetleri, Dışişleri Bakanlığı ve Hindistan yönetiminden temsilcilerin bulunduğu yeni bir

İmparatorluk Savunma Komitesi'nin kurulmasını ve bu komitenin gerekli politikaları tespit etmesini önermiştir. Daha önce katıldığı komite toplantılarında ordu ile donanma arasındaki uyumsuzluğun gözüne çarptığını ifade etmiştir. Buna bir çözüm bulunması için yeni bir komiteye ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır. Durumun, savaş öncesine göre daha tehlikeli olduğunu ve İngiltere'nin müttefiklerine verdiği vaatleri yerine getirebilmek için askeri açıdan sağlam olması gerektiğini ifade etmiştir (URL 1). Bu konuşmadan Birinci Dünya Savaşı sonrasında ekonomik sıkıntılar nedeniyle İngiltere'de askeri harcamaları azaltmak gerektiğini savunanlar olduğu gibi güvenlik endişesiyle buna kesinlikle karşı çıkanlar olduğu da görülmektedir. İkinci görüşü savunanlar bir bakıma savaş sonrası yakalanan fırsattan faydalanmak için ekonomik sıkıntılara rağmen askeri harcamaların artırılmasını ve böylece İngiltere'nin dünya politikasını domine etmesini istemektedirler. Sir Scott askeri harcamaların azaltılmasını İngiltere'nin Doğu'daki çıkarlarını tehlikeye atacak bir girişim olarak görmektedir. Buna gerekçe olarak Hindistan ve Orta Doğu'da başlayan ayaklanmaları göstermektedir. Birinci Dünya Savaşı sırasında çekilen acıları ise savaş öncesinde orduya yeterince yatırım yapmayan hükümetin hatalarına bağlamaktadır.

Sonraki konuşmacı Albay Charles Yate olmuştur. İlk olarak askeri bütçe kısıtlaması teklifinin, İngiltere'nin Doğu'daki çıkarlarını tehlikeye atacağını söylemiştir. Konuşmasına İngiliz Ordusu'nun küçültülmesini isteyen Liberal Parti'yi eleştirerek devam etmiştir. Hindistan'da terhislerin durdurulmasını, İstanbul, Karadeniz ve Mısır'daki Hint alaylarının Hindistan'a gönderilmelerini istemiştir. Hindistan Ordusu'nun savaşta büyük katkıları olduğunu hatırlatarak, bunun karşılığının verilmesini istemiştir. Albay Yate Türkiye hakkında da konuşmuştur. İttihat ve Terakki Hükümeti'nin Osmanlı İmparatorluğu'nu savaşa soktuğunu hatırlatarak, İngiltere'nin Padişahı desteklemesini tavsiye etmiştir. Böylece İttihatçı zihniyetin iktidara gelmesine set çekileceğini, Padişah üzerinden Hindistan'ın güvenliğine katkı yapılabileceğini savunmuştur. İngiltere'nin Doğu'da büyük topraklara sahip olduğunu, bunları korumak için yeterli sayıda asker bulundurması gerektiğini ifade etmiştir. Ordunun küçültülmesini isteyenlere karşı çıktığını ifade ederek, ordunun imkanlar dahilinde daha da büyümesi gerektiğini söylemiştir (URL 1). Albay Yate'in konuşmasından, İngiliz politikası için Türkiye'yi önemli bir mesele olarak gördüğü anlaşılmaktadır. Türkiye'nin kontrol altında tutulması için Padişahın desteklenmesini önermekte böylece Birinci Dünya Savaşı'ndaki gibi Türklerin İngiltere aleyhine harekete geçmelerini önlemek istemektedir. Konuşmada İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden hiç hoşlanmadığı belli olmaktadır. Buna karşın İngiliz politikacıların, kendileriyle işbirliği yapan Padişah'tan son derece memnun oldukları ve onu iktidarda tutmak istedikleri göze çarpmaktadır. Konuşmadan Albayın asıl endişesinin Hindistan'a yönelik olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim Anadolu'da başlayan Milli Mücadele, İngiltere'nin Türkiye politikasını tehdit etmenin yanı sıra Hindistan'ın durumunu da etkilemektedir. İngiltere Anadolu'da sorun yaşadıkça Hindistan'daki İngiliz karşıtı hareket güç kazanmaktadır. Bu şartlar altında Albay Yate, imparatorluğun gücünü koruması için ordu bütçesinde bir kısıtlama yapılmasına kesinlikle karşı çıkmaktadır.

Sonraki konuşmacı Tümgeneral Sir John Davidson olmuştur. Konuşmasına Albay Yate'in bir komite kurulması önerisini desteklediğini açıklayarak başlamıştır. İmparatorlukta savunma kuvvetlerini koordine etmek için böyle bir komitenin çok faydalı olacağını savunmuştur. Bu komitenin yürütme gücünün olmamasını, sadece bir danışma görevi yürütmesinin daha doğru olacağını belirtmiştir. Ekonominin durumu, gelecekteki ordu modernizasyonu ve artan sorumluluklar nedeniyle bunun kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır. İngiltere'nin, Afganistan'daki Rus kışkırtması nedeniyle, Hindistan'da sorun yaşamaya başladığını, İran'da nüfuz kaybettiğini ve Orta Doğu'da asker sayısını azalttığını ifade etmiştir. Bu nedenle Anadolu'da kimin hakim olacağına çok dikkat edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Orta Doğu'da başlayacak sorunların Mısır'ı da etkileyeceğine şüphe edilmemesi gerektiğini vurgulamıştır. Donanma gücüyle İstanbul'u baskı altına alma siyasetinin iflas ettiğini Anadolu'da Mustafa Kemal yönetiminin kurulduğunu söylemiştir. Batı karşıtlığı ve İngiltere'nin organize olmayan politikaları yüzünden tehlikenin her geçen gün büyüdüğünü öne sürmüştür (URL 1). Bu konuşmada Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere'nin temel meselesinin Hindistan'ın durumu olduğu bir kez daha göze çarpmaktadır. Tümgeneral Davidson, İngiltere'nin İran ve Afganistan'da nüfuz kaybettiğine dikkat çekerek bundan ötürü Anadolu'daki duruma çok dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Milli Mücadele karşısında İngiliz politikasının başarılı olamadığına vurgu yaparak bu başarısızlığın bütün Orta Doğu'yu etkileyebileceğini ifade etmiştir. Hindistan ve Orta Doğu'da güç kazanan İngiliz karşıtlığı nedeniyle hükümeti uyarmıştır. İngiltere'nin savaş sonrasında elde ettiği üstün

konumu sürdürebilmesi için silahlı kuvvetlerini daha organize kullanmasını ve daha tutarlı politikalar takip etmesini istemiştir.

Sıradaki konuşmacı Amiral Thomas Adair konuşmasına, ortak komite kurulmasına deniz kuvvetlerinin bir itirazı olmadığını söyleyerek başlamıştır. Başarı için işbirliğinin önemini bildiklerini söylemiş ancak bütün kuvvetlerin tek bir kişinin eline bırakılmasına karşı olduklarını ifade etmiştir (URL 1). Bu konuşmadan İngiliz Donanması'nın, kurulacak komitenin çok güçlü olmasından ya da yetkinin tek kişide toplanmasından endişe ettiği görülmektedir. Bir bakıma İngiliz Donanması yıllardır devam ettirdiği ayrıcalığını ve baskın durumunu devam ettirmek istemektedir.

Tuğgeneral Sir George Cockerill bir sonraki konuşmacı olmuştur. İngiltere'nin savaştan sonraki düzenin korunmasında aldığı rol ve Milletler Cemiyeti'ndeki pozisyonu nedeniyle, ordunun modernize edilmesinin ve güçlendirilmesinin önemini vurgulayarak konuşmasına başlamıştır. Milletler Cemiyeti'nin, ülkenin sorumluluklarını çok arttıracığını bu nedenle askeri gücün korunması gerektiğini ifade ederek devam etmiştir (URL 1). Konuşmasından Sir Cockerill'in savaş sonrasında İngiltere'nin hakim konumunu askeri güç vasıtasıyla devam ettirmesini istediği anlaşılmaktadır. Gerek imparatorluğun korunması için gerek de Milleler Cemiyeti'nin etkin olabilmesi için askeri yatırımların artırılmasını istemiştir.

Bir sonraki konuşmacı Ormsby-Gore olmuştur. Konuşmasına, İngiltere ile müttefikleri ve Milletler Cemiyeti arasında daha iyi bağlantı kurmak ve manda altındaki bölgelerin savunmasını düzenlemek için yeni bir yapı kurulmasını desteklediğini söyleyerek başlamıştır. Milletler Cemiyeti'nin saldırıya uğrayan üyeyi savunma taahhüdü olduğunu hatırlatarak bunun çeşitli coğrafyalara asker göndermeyi gerektirebileceğini ifade etmiştir. Yakın dönemde Mezopotamya'ya da asker göndermek gerekeceğini bu nedenle askeri birimlerin koordinesini kolaylaştıracak bir komitenin faydalı olacağını söylemiştir. Mısır, Mezopotamya, Filistin ve İstanbul'da bulunan Hint kuvvetlerine dikkat çekerek İngiliz ve Hindistan orduları arasındaki iletişimin düzenlenmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Orta Doğu'daki kuvvetleri koordine etmek için bir adım atılıp atılmadığını sormuştur. Dışişleri Bakanlığı, Savaş Bakanlığı, Hindistan Hükümeti ve İngiliz Donanması arasında tam bir kaos olduğunu ileri sürmüştür. Orta Doğu'daki durum göz önüne alındığında bu durumun derhal düzeltilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Türkiye ile barış antlaşması yapılamaması nedeniyle bölgede her an sorun çıkabileceğine dikkat çekmiştir. Özellikle Mezopotamya'nın kuzeyinde Kürt isyanları olduğunu belirterek bölgede güvenliği sağlamak için Ermeniler ve Asuriler gibi toplulukların silahlandırılmalarını önermiştir. Ayrıca bölgede geçmişte Türklerin uyguladığı yöntemlerden faydalanılabileceğini ifade etmiştir. Şehirlere hakim olunmasının yeterli olduğunu dağlarla ve kırsal kesimlerle uğraşılması gerektiğini söylemiştir. Bölgede bulunacak personelin kalabalık olmasından ziyade kaliteli olmasına dikkat edilmesi gerektiğini vurgulamıştır (URL 1). Bu konuşmada Ormsby-Gore öncelikle İngiltere'nin elindeki kuvvetleri organize ve verimli kullanmasını istemiştir. Böylece imparatorluk topraklarının daha kolay korunacağını ve Milletler Cemiyeti'ne daha fazla katkı sağlanacağını ileri sürmüştür. Orta Doğu'daki durumu işaret ederek önlem alınması gerektiği uyarısında bulunmuştur. Savaş sonrasında çeşitli coğrafyalarda Hint kuvvetlerinin İngiliz çıkarlarını koruduğuna dikkat çekerek Hint Ordusu'nun buna göre yeniden organize edilmesini istemiştir. Türkiye ile yapılacak barış antlaşmasının gecikmesini eleştirerek bu durumun sorun yaratabileceğini söylemiştir. Gerçekten de bu durum Milli Mücadele'nin olgunlaşmasına imkan sağlayacak ve İngiltere hazırladığı Sevr Antlaşması'nı Ankara Hükümeti'ne asla kabul ettiremeyecektir. Ormsby-Gore'un Kürt isyanlarına karşı bölgedeki Ermenileri ve Asurileri silahlandırma önerisi dikkat çekicidir. İngiltere, uzun yıllar çeşitli coğrafyalarda bölgedeki grupları silahlandırarak birbirine düşürmüş ve böylece onları kolaylıkla yönetmiştir. Bu yöntem neredeyse her zaman işe yaradığı için Irak'ta da hakim olabilmek için bunun akla gelmesi şaşırtıcı olmamalıdır. Irak'ta düzeni sağlamak için geçmişteki Türk yönetiminin örnek gösterilmesi ile hayli şaşırtıcı bir durumdur. Ormsby-Gore'un, bölgeye medeniyet getirdiğini iddia eden İngiltere'ye karşılaştığı sorunları çözmek için zorba ilan ettikleri Türk yönetimini örnek göstermesi son derece ironik bir durum olmuştur.

Sonraki konuşmacı Neil Maclean konuşmasına önceki konuşmacılara itiraz ederek başlamıştır. Savaşın ilk günlerinde söylenenleri hatırlatarak İngiltere'nin savaşa, savaşı ve militarizmi bitirmek için girdiğini ifade etmiştir. Ancak şimdi ateşkesten 16 ay sonra, ordunun daha da büyümesi yönünde fikirler ortaya atılmasının oldukça şaşırtıcı olduğunu söylemiştir. Avam Kamarası üyelerine, savaş sonrasında askerlerin evlerine dönmek için gösterdikleri istekten ve işçi sınıfının savaşa nefretle bakışından haberdar olup olmadıklarını sormuştur. Çalışan kesimin askeri siteme son verilmesini arzuladığını dile

getirmiştir (URL 1). Bu konuşmadan İngiliz sosyalistlerinin İngiltere’de artan militarizme endişe ile baktıkları görülmektedir. Neil Maclean işçi sınıfının savaşa karşı olduğunu ifade ederek bir bakıma savaş öncesi düzene dönülmesini savunmaktadır. Ayrıca İngiltere’nin militarizme son vermek iddiasıyla savaşa girdiğini hatırlatarak şimdi kazanımları askeri güçle elde tutma çabalarını eleştirmektedir. Buradaki tartışma İngiltere’nin savaşa çıkarları için girdiğini ve kazanımlarını devam ettirecek emperyalist politikalarından çekinmediğini bir kere daha göstermektedir. İngiltere Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya’yı silah zoruyla egemenliğini dünyaya dayatmakla suçlamış ve savaşa küçük ulusları korumak için girdiğini iddia etmiştir. Ancak kendisi savaş sırasında elde ettiği çıkarları korumak için ordusunu büyütme çalmaktan hiç çekinmemiştir. Fakat ekonomik durum buna pek izin vermemiştir.

Daha sonra Kurmay Albay Guinness söz almıştır. Konuşmasında ilk olarak İngiliz Hükümeti’nin Orta Doğu politikasını eleştirmiştir. İngiltere’nin Orta Doğu politikasındaki belirsizlik yüzünden Arapların Türklerle işbirliği yapmaya meylettiklerini öne sürmüştür. Ancak daha önce dile getirildiği gibi Kürdistan üzerinden Mezopotamya’ya bir saldırı olacağına ihtimal vermediğini ifade etmiştir. İngiltere’nin bölgede güçlü olması için ordu ve hükümet birimleri arasında koordinasyon sağlanmasının ve bölgedeki askeri kuvvet için en iyi personelin seçilmesinin önemini vurgulamıştır. Böylece Mustafa Kemal Paşa’nın kuvvetlerine karşı savaşmak zorunda kalınması durumunda daha iyi sonuçlar alınacağını iddia etmiştir. Son olarak ordunun yeni teknolojiler ile donatılmasını ve bunlara uygun bir eğitim sistemi oluşturulmasını tavsiye ederek konuşmasını noktalamıştır (URL 1). Bu konuşmadan Albay Guinness’in bütçe artırımından ziyade ordu modernizasyonuna ve eğitimine odaklandığı görülmektedir. Savaştan önce küçük olan İngiliz Ordusu’nun teknolojik gelişmelere ve daha iyi bir eğitim sistemine ihtiyaç duyması şaşırtıcı değildir. Nitekim savaş sırasında sık sık bunun sıkıntılarını yaşamıştır. Yine bu konuşmada İngiltere’deki askeri kuvvetlerin çeşitli merkezlerden yönetilmesinin yarattığı zafiyet bir kez daha vurgulanmaktadır. Herhalde Birinci Dünya Savaşı’nda İngiltere kadar farklı güç odakları bulunduran bir devlet olmamıştır. Albay Guinness’in bu tarihte hükümetinin Orta Doğu politikasını eleştirmesi ve Mustafa Kemal Paşa tehlikesine dikkat çekmesi kayda değerdir.

Sonraki konuşmacı Alfred Waterson konuşmasına Milletler Cemiyeti’ni eleştirerek başlamıştır. Parlamento üyelerine bu örgüte gerçekten inanıp inanmadıklarını sorduktan sonra, Milletler Cemiyeti’nin desteklenmediği sürece bir etkinliği olamayacağını savunmuştur. İngiltere’nin Birinci Dünya Savaşı’na savaşları bitirmek için girdiğini, savaş sırasında büyük harcamalar yaptığını, şimdi ateşkesten 16 ay sonra ordu bütçesi için büyük miktarda para istendiğini söyleyerek bu isteği eleştirmiştir. İmparatorluğun Doğu’da sorumlulukları olduğunu söyleyenlere karşı Doğu’nun neden kötü durumda olduğunu sormuştur. Bunun nedeninin savaş sonrası düzen olduğunu bunda da en büyük sorumluluğunu Batılı emperyalistlere ait olduğunu ifade etmiştir. İngiltere’nin küçük ulusların bağımsızlığı için savaştığını ancak savaş sonrasında verdiği sözleri tutmadığını belirterek Karadağ meselesini örnek göstermiştir. Hindistan’daki sorunların da arttığını dile getirmiştir. Kolonilerde 10.000, Ren’de 16.674, Mısır’da 11.605, Mezopotamya’da 18.572 ve diğer bölgelerde 2.226 asker bulunduğunu ayrıca İngiltere’de ordu mevcudunun 161.000 kişi olduğunu söyleyerek ordunun büyütülmesini isteyenlere karşı çıkmıştır. 1911 yılında ordunun halka ve grev yapan işçilere karşı kullanıldığını hatırlatarak ordunun genişletilmesi projesini eleştirmiştir (URL 1). Bu konuşmada da İngiltere’nin, savaşlara son vermek için harekete geçtiği ilan ettiği hatırlatılarak ancak savaş sonrasında kendisinin büyük bir orduya sahip olmaya çalışması eleştirilmiştir. Konuşmada Milletler Cemiyeti etkisiz bir organizasyon olarak nitelenmiş ve İngiltere’nin Hindistan politikası başarısız bulunmuştur. Gerçekten de Milletler Cemiyeti zayıf bir yapı olarak kalmış ve savaş sonrası düzeni korumayı başaramamıştır. Hindistan’da da sorunlar giderek büyümüş ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında Hindistan bağımsızlığını kazanmıştır.

Sonraki konuşmacı Binbaşı Ralph Glyn konuşmasına eğer savaş gerekli değilse ve gelecekte tehlike yoksa orduya ihtiyaç olmayacağını söyleyerek başlamıştır. Ancak eğer bir ordu olacaksa verimli bir ordu olması gerektiğini dile getirmiştir. Büyük kuvvetler toplandığı için Savaş Bakanlığı’nı eleştirmenin kolay olduğunu söylemiş ancak Savaş Bakanı’nın çok büyük zorlukları büyük bir başarı ile yönettiğini hatırlatmıştır. İşçi Partisi’ni eleştirerek onların savaşı ve ülkenin ihtiyaçlarını anlamamakla suçlamıştır. Onların Milletler Cemiyeti’ne inandıklarını ve Ermeniler gibi küçük ırkların korunması gerektiğini dile getirdiklerini belirterek bir ordu olmadan bunun nasıl başarılabileceğini sormuştur. Gelecek için ciddi endişeleri olduğunu, İngiltere’nin dünya için düzenlemeler yapması gerektiğini ve bunları uygulamak için güçlü bir Milletler Cemiyeti’ne ihtiyaç olacağını ifade etmiştir. Rusya’dan, Ermenistan’a ve

Afrika'ya kadar pek çok insanın İngiltere'nin yardımını talep ettiğini ve bu insanları korumak için yurt dışına asker gönderildiğini ileri sürmüştür (URL 1). Bu konuşma İngiliz Hükümeti'nin dünyayı algılayışını tam olarak yansıtmaktadır. İngiltere, birçok topluluğun İngiltere'den yardım istediğini ileri sürerek onları mandası altına almış ve kendi çıkarlarını korumuştur. Bu düzeni ise Milletler Cemiyeti aracılığıyla koruyarak meseleye müttefiklerini de dahil etmek istemektedir. Bu bahaneyle ordunun büyütülmesini kamuoyuna kabul ettirmeye çalışmaktadır. Ancak bu girişimler çok başarılı olmamıştır.

Bir sonraki konuşmacı Sir John Butcher orduya ayrılan payın ekonomiye büyük bir yük getirdiğini bu nedenle bütçenin daha verimli kullanılması gerektiğini ifade etmiştir. Archibald Williamson buna cevap olarak ordu bütçesinin bir yıl önceye göre az miktarda arttırıldığını söylemiştir. Kurmay Albay Malone ise İngiltere'nin, Rusya ve Baltık devletlerine yönelik askeri projelerini değerlendirmiştir (URL 1). Burada bir kez daha İngiliz politikasında oluşan iki ucu görmekteyiz. Bir taraf ordunun büyümesini ve İngiltere'nin dünya politikasını domine etmesini savunurken diğer taraf bunun getireceği ekonomik yükü dikkate alarak bu fikre karşı çıkmaktadır.

Aneurin Williams ordu harcamalarında ekonominin dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır. Ancak kendisinin, ekonomik sorunlar yüzünden ordunun etkinliğini sınırlayacak öneriler sunarlardan olmadığını ifade etmiştir. Rusya'nın ve Türkiye'nin durumunun dikkate alınmasını Kafkasya'daki birliklerin kesinlikle gere çekilmemesini talep etmiştir. Kafkasya'da kurulan Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan'ın İngiliz birlikleri tarafından korunmasını önermiştir. İngiliz kuvvetlerinin çekilmesi durumunda bölgede katliamlar yaşanacağını iddia etmiştir. Milletler Cemiyeti'nin henüz kendi kuvvetlerini organize edemediğini, bu gerçekleşene kadar İngiltere'nin bölgede kalmasını, bölgenin daha ona Milletler Cemiyeti'ne devredilebileceğini söylemiştir. Hükümetin ekonomiyi dikkate alırken İngiltere'nin bölgedeki sorumluluklarını unutmamasını ve bölge halkını Türk saldırılarından korumasını rica etmiştir (URL 1). Williams, Ermenileri koruma bahanesiyle İngiliz kuvvetlerinin Kafkasya'da hakim olmasını istemektedir. Buradaki asıl amaç Kafkasya petrollerine hakim olmaktır. Bunun yanı sıra Anadolu ile Rusya arasındaki bağlantıyı keserek Milli Mücadele'nin zayıflaması da amaçlanmaktadır. Ancak Milli Mücadele'nin güç kazanması ve Rus kuvvetlerinin Kafkaslara girmesi üzerine İngiltere'nin bu planı suya düşmüştür.

Joseph Kenworthy İngiltere'nin savaşa savaşı bitirmek için girdiğini ancak şimdi barışa son veren barış antlaşmaları yapıldığını söylemiştir. Barış antlaşmaları düzeltilmediği takdirde yeni bir savaş çıkacağını ifade etmiştir. Türkiye'deki sorunların barış antlaşmasının gecikmesinden ve Paris'te Osmanlı heyetine verilen şartlardan kaynaklandığını iddia etmiştir. Kafkasya'da İngiliz kuvvetlerinin kalmasından ziyade Ermenilerin silahlandırılmaları gerektiğini ifade ederek Rusya'da ve müdahale isteyen ülkelerde harcanan paranın az bir kısmı Ermenilere verilmiş olsa katliamların yaşanmayacağını ileri sürmüştür. Arap isyanı sonrasında Mezopotamya'ya İngiltere'nin kolayca girdiğini ancak bölgeyi mandası altına almasının yanlış olduğunu ifade etmiştir. Yakın gelecekteki meseleler nedeniyle büyük bir orduya ihtiyaç olacağını savunmuştur. Ordu ile hava kuvvetleri arasında uyum olduğunu ancak ordu ile donanma arasında iyi bir koordinasyon bulunmadığını söyleyerek kuvvetler arasındaki işbirliğini güçlendirecek bir komite kurulması önerisini desteklediğini ifade etmiştir (URL 1). Bu konuşmada savaş sonrası yapılan barış antlaşmaları bir İngiliz politikacı tarafından eleştirilmektedir. Ayrıca Türkiye ile barış antlaşmasının gecikmesi ve Paris'te Türk heyetine verilen teklifin ağır şartlar içermesi yanlış bulunmaktadır. Rus iç savaşı için harcanan paranın fazla olduğunu vurgulayan Kenworthy, Ermenilerin güvenliğini sağlanmak isteniyorsa Rusya'ya gönderilen paranın bir kısmıyla Ermenilerin silahlandırılmasını önermiştir. Böylece Kafkasya'da İngiliz kuvveti kullanmadan etkili olunabileceğini ima etmiştir.

4. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Birinci Dünya Savaşı sonrasında İngiltere siyasi açıdan dünyadaki en etkin güç konumuna gelmiştir. Ancak savaş nedeniyle ülke ekonomisi büyük bir yara almıştır. Bu şartlar altında, İngiliz Ordusu'nun 1920-1921 yılı bütçesi hakkında Avam Kamarası'nda bir oturum yapılmıştır. Oturum incelendiği zaman ağırlıklı olarak birkaç konunun tartışıldığı görülmektedir. Bunlardan birincisi ordunun küçültülüp küçültülmemesi tartışması olmuştur. İngiliz Hükümeti ve askeri kanat, savaş sonrası kazanımların elde tutulması ve imparatorluğun korunması için ordu bütçesinin arttırılmasını savunmuşlardır. Buna karşın muhalefet kötü ekonomik duruma vurgu yaparak ordu bütçesinin azaltılmasını ve mevcudunun

küçültülmesini önermişlerdir. İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı'na, Alman militarizmini ortadan kaldırmak için girdiğini hatırlatarak şimdi İngiltere'de militarizmin hakim olmasını eleştirmişlerdir.

Oturumda önce çıkan bir diğer mesele kara, hava ve deniz güçleri arasında işbirliği sağlamak üzere bir komite kurulup kurulmaması meselesi olmuştur. Ayrıca İngiltere'nin daha organize hareket edebilmesi için Dışişleri Bakanlığı ile Hindistan yönetimi arasında da bir düzenleme yapılması gündeme gelmiştir. Bir grup kurulacak bir komitenin İngiliz silahlı kuvvetleri arasında koordinasyonu geliştireceğini savunmuştur. Karşı fikirde olanlar ise bütün gücün tek merkezde toplanmasını sakıncalı bulmuşlardır. İngiliz Donanması'nın da bu fikre mesafeli yaklaşması yıllardır devam eden üstün konumunu muhafaza etme isteği olarak yorumlanabilir.

Konuşmaların yoğunluk kazandığı alanlardan bir diğeri Hindistan, Mısır ve Orta Doğu'nun durumu ve imparatorluğun geleceği olmuştur. Pek çok kişi Hindistan ve Mısır'ı elde tutmak, Orta Doğu'da güç kazanmak için ordunun büyümesini ve daha donanımlı hale getirilmesini savunmuştur.

Oturumlarda Türkiye meselesi de gündeme gelmiştir. Türkiye ile yapılacak barışın gecikmesi, Anadolu'da başlayan Milli Mücadele, Padişahın durumu gibi konularda çeşitli konuşmalar yapılmıştır. Birçok politikacı İngiliz Hükümeti'nin Türkiye ile yapılacak barışı geciktirmesinin Anadolu'da Milli Mücadele'yi ortaya çıkarttığını söyleyerek eleştiride bulunmuşlardır. Padişahın İngiltere ile işbirliği yapmasından hoşnut olanlar onu iktidarda tutmak için İngiliz Hükümeti'nin gereken önlemleri almasını istemişlerdir. Böylece Türklerin kontrol altında tutulmaları ve İngiliz çıkarlarına aykırı şekilde hareket etmelerinin önüne geçilmek istenmiştir. Bazı politikacılar Türkiye ile yapılacak barışın ağır şartlar içermesinin direnişe yol açtığını ve bu durumun Orta Doğu'yu tehdit ettiğini ileri sürmüşlerdir. Hatta bazı kişiler Türklere önerilecek barışın ve savaş sonrasında yapılan antlaşmaların gözden geçirilmesini istemişler, aksi takdirde yeni bir savaşın yaşanacağını iddia etmişlerdir. Zaman onları haklı çıkartmıştır.

Genel bir değerlendirme yapmak gerekirse savaş sonrasında İngiltere ordusunu büyüterek savaş sonrasında elde ettiği kazanımları korumak istemiştir. Ancak savaşın getirdiği ekonomik yıkım nedeniyle bunu başaramamıştır. Bu durum Türkiye için büyük bir fırsat olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ile yapılacak barışın gecikmesi Anadolu'da Milli Mücadele'nin başlamasına imkan yaratmış, açıklanan barış şartlarının çok ağır olması ise Ankara Hükümeti'nin elini güçlendirmiştir. İngiltere'nin Padişahı baskı altına alarak meseleyi halletmek istemesi de sonuç vermemiştir. Ekonomik sıkıntılar ve ülkede artan savaş karşıtlığı nedeniyle İngiltere, barışı Türklere kabul ettirmek için Yunanistan'ı kullanmıştır. Fakat Yunanistan üzerine düşeni yapamamış ve Milli Mücadele zaferle sonuçlanmıştır. Savaş sonrası yaşanan travma ve kötü ekonomi savaş sonrası ortaya çıkan düzenin yeterince savunulamamasına neden olmuştur. Böylece İngiltere ve diğer galip devletler 21 yıl sonra daha büyük bir savaşla yüzleşmek zorunda kalmışlardır.

KAYNAKÇA

BEYDİLLİ, K. (2007). "Osmanlılar", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 33, İstanbul: TDV Yay.

BEYDİLLİ, K. (2008). "Rusya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 35, İstanbul: TDV Yay.

DURSUN, D. (1989). "Almanya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul: TDV Yay.

KURAN, E. (1992). "Birinci Dünya Savaşı", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 6, İstanbul: TDV Yay.

KÜÇÜK, C. (2005). "Milli Mücadele", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 30, İstanbul: TDV Yay.

KÜÇÜK, C. (2009). "Sevr Antlaşması", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 37, İstanbul: TDV Yay.

ÖZCAN, A. (2000). "İngiltere (Tarihi)", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 22, İstanbul: TDV Yay.

ÖZTÜRK, C. (2005). "Mondros Mütarekesi", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Cilt 30, İstanbul: TDV Yay.

URL 1 *İngiltere Parlamento Arşivi*, <https://api.parliament.uk/historic-hansard/commons/1920/mar/22/army-estimates-1920-21> Erişim Tarihi: 20.04.2020